

4. Jednotně proti Chartě 77?

Součástí kampaně režimu byly i odsuzující rezoluce podniků, lidé ale v soukromí věděli, jak se věci mají

Zveřejnění Charty 77 v zahraničních médiích v lednu 1977 bylo pro stranické vedení bezesporu nepřijemným překvapením. Strategie uspokojení materiálních potřeb kombinované s přímou represí, která celkem úspěšně fungovala v první polovině sedmdesátých let, se stala opět aktuální. Bylo jí však nutné s ohledem na měnící se mezinárodní situaci poněkud modifikovat a dát tak zřetelně najevo, že každý stoupenec Charty 77 musí počítat s existencí nových postihů.

Na stránkách Rudého práva proto byla 12. ledna zahájena drtivá kampaně proti „ztroskotancům a samozvancům“, kteří v „pamfletu tzv. charty 77“ ve své „zavlosti vůči socialismu“ hanobili vlast. Více než měsíc se nesl mediální prosterem „hlas odporu lidu“ proti počínání „hrstky zkrachovalých pomahačů mezinárodní reakce“.

Jednotlivé podniky, státní, vzdělávací a kulturní instituce posílaly na ústřední výbor KSČ odsuzující rezoluce. Nejedna pracovní kolektiv se v nich navíc zavázala odpracovat na protest proti Chartě 77 mimořádnou směnu. Do konce března 1977 obdrželo nejvyšší stranické vedení bezmála patnáct tisíc těchto rezolucí, o jejichž formálnosti nebylo přílišných pochyb.

Podepíšeme, když nám Chartu 77 dáte přičíst

Odsouzení Charty 77 přimělo mnohé Československé občany k tomu, aby se ještě více stáhli do relativního bezpečí šnečích ulit socialistického biedermeieru, u některých však vzbudilo i zájem o to, oč vlastně jejím signatářům skutečně šlo. „Tak například právě zatajování Charty 77 probudilo o ni zájem větší, než byl o česnek nebo kilo špeku za války,“ napsal na jaře 1977 dělník z Kladna exilovým Listům.

Přestože toto tvrzení lze brát jako poněkud nadnesené, vypěstovali si lidé v Československu schopnost číst mezi řádky a měnit znaménka, která režim připisoval jednotlivým událostem. Oficiálně předkládanému obrazu Charty 77 tak věřil vsutku málokdo.

Stranické orgány byly od poloviny ledna 1977 opakovaně informovány o tom, že zaměstnanci různých podniků odmítali odsoudit něco, o čem neměli potřebné informace. V několika případech dokonce skončila akce proti Chartě 77 naprostým fiaskem, když přítomní podmiňovali podpis přečtením odsuzovaného „pamfletu“.

Ojediněle byli dokonce organizátoři

Kampaně proti Chartě 77 probíhala v mnoha českých médiích, přím ale hrálo Rudé právo, které tisklo každý den nové a nové rozčilené reakce rozhořčených občanů a odsuzující rezoluce, které podepisovaly celé podniky. FOTO ÚSTAV PRO ČESKOU LITERATURU AV ČR

podpisových akcí konfrontování s názory, které dávaly tušit, že jejich nositel byl, na rozdíl od nich, s textem Charty 77 obeznán. Před Vánoci 1977 nedokázal kupříkladu adekvátním způsobem reagovat major chebské posádky na komentář, kterým obohatil očividně informovaný voják probíhající politické školení mužstva. Následující šetření pak odhalilo, že dotyčný odvážlivec byl signatářem Charty 77 – a soud jej posléze poslal na rok a půl do vězení.

Státní bezpečnost evidovala v souvislosti s Chartou 77 řadu protirežimních písemností. Nápis *At žije Charta 77 – pravda vítězí* či *Charta 77* ozdobily domy v mnoha městech a přiděly práci zasahujícím strážcům socialistické zákonnosti. Ti v září 1977 museli dokonce vystoupat na oblíbené šumavské vyhlídky, aby odnesli vrcholové knihy, v nichž turisté mnohdy vyslovili souhlas s Chartou 77. V krajích se objevily letáky, je-

jichž pisatelé vyjadřovali jednak podporu Chartě 77, jednak požadovali konec „inscenovaného všelidového hněvu“.

Většinou se jednalo o jednorázové spontánní činy, setkáme se však i s případy, kdy „pachatel“ po několika let kritizoval a zesměšňoval stranické funkcionáře. Po devět let například zaměstnával bezpečnostní složky plzeňský rodák a pracovník mladoboleslavské Škodovky, který v ručně malovaných letáčích karikoval přední normalizátory, odsuzoval sovětskou okupaci a nabádal k připomenutí oběti Jana Palacha. V roce 1977 v nich vyzval k podpoře Charty 77, za což byl o rok později „odměněn“ osmáctiměsíčním vězením.

Nepodepsat vyžadovalo odvahy

Neoblíbeným politikům a prorežimně angažovaným lidem přicházely anonymní dopisy, často formou korespondenčního lístku, v nichž se pisatelé hlásili k Char-

tě 77, odvolávali své podpisy pod odsuzujícími rezolucemi a nezřídka častovali adresáty nevybíravými slovy. Lidé tímto způsobem uvolňovali přetlak, popřípadě se vyrovnávali s pocitem osobního selhání z toho, že v sobě nenašli odvahy veřejně se distancovat od „protichartovního pogromu“.

Pro mnohé to nebyla lehká situace a Charta 77 bezesporu značně zkomplikovala morální účetnictví většinové společnosti, která ze svého vtažení do masivní ideologické kampaně nebyla nadšena, chápala jej však jako existenční nutnost. Dobovou atmosféru výstižně zachytil anonym, který v lednu 1977 obdrželo vedení gymnázia ve Žďáru nad Sázavou. Jeho autor v něm situaci shrnul následujícími slovy: „Snaží se Ti nahnat strach a daří se jim to. Proč? Protože máš děti, nechceš ztratit zaměstnání, máš všelijaké rozehrané partie a nechceš přijít o přízeň mocných.“

Uteká vám začátek seriálu? Předplatné si můžete objednat na tel. 225 555 533 nebo na internetové stránce www.lidovonoviny.cz/charta. V ceně předplatného je i přístup do digitálního archivu Lidových novin, o žádný díl tak nepřijedete.

NÁSTROJE REPRESE

Kádrový pořádek

Jedním z prvních opatření po nástupu Gustáva Husáka do funkce prvního tajemníka KSČ v dubnu 1969 bylo obnovení systému tzv. kádrových (nomenklатурních) pořádků, vytvořeného počátkem 50. let, během pražského jara v zásadě ignorovaného a nyní opět restaurovaného. Princip byl založen na důsledném uplatňování tzv. vedoucí úlohy KSČ ve společenském životě, primárně pak v kontrole obsazení nejrůznějších hospodářských a společenských funkcí.

Zjednodušeně řečeno kádrové pořádky představovaly podrobné výčty funkcí, jejichž obsazení určovala určitá organizační jednotka komunistické strany – od funkce typu předsedy vlády či biskupa katolické církve, kde rozhodovaly nejvyšší stranické orgány, po ředitele základní školy či mistra v dílně, kde se vyjadřovala okresní stranická vedení nebo celozávodní výbory KSČ.

Nomenklатурní systém byl postaven na dvou základních pilířích: na obecně přijatém souhlasu se stranickým vměšováním do věci profesních, a hlavně na přijetí principu libovolného zásahu KSČ nebo jejich funkcionářů do všemožných, zcela mimostranických záležitostí. „Nomenklатурními kádry“, o nichž rozhodovala KSČ, se tak stávali i nestraníci, včetně třeba zmíněné církevní hierarchie.

MALÍ VELCI CHARTISTÉ

Anna Fárová, rytířka fotografie

Česko-francouzská historička umění (1928–2010) se v bývalém Československu a následně České republice zasloužila o prosazení oboru fotografie. Byla autorkou mnoha monografií o zahraničních i českých fotografech. Dokonce přesvědčila francouzského fotografa Henriho Cartiera-Bressona, aby mohla v Československu vydat jeho monografii (1958). Jednalo se o první knihu tohoto žánru v Evropě.

Coby kurátorka Uměleckoprůmyslového muzea (UMPRUM) objevila pro svět řadu režimem zapomenutých českých fotografů. V archivu tu například našla fotografie Františka Drtikola, z nichž uspořádala velkolepou výstavu. Má velkou zásluhu za zachování díla Josefa Sudka, které doslova vyhrabala z vyhořelého atelieru. Sudek jí na sklonku života odkázal svůj archiv.

Na UMPRUMU zřídila oddělení pro fotografii a založila první fotografickou sbírku. Fotografii také učila na FAMU. Po podpisu Charty 77 musela UMPRUM i FAMU opustit. „Všude kolem jsem viděla samou nespravedlnost, takže mi přišlo samozřejmé Chartu podepsat,“ řekla před lety agentuře ČTK. Od 80. let přežívala pouze díky honorářům ze zahraničí, kde vydávala své publikace. Za svou práci obdržela řadu ocenění, mj. Chevalier de l'ordre des Arts et des Lettres v roce 1991.

HISTORIE ČESKÝCH PROTIKOMUNISTICKÝCH AKTIVIT

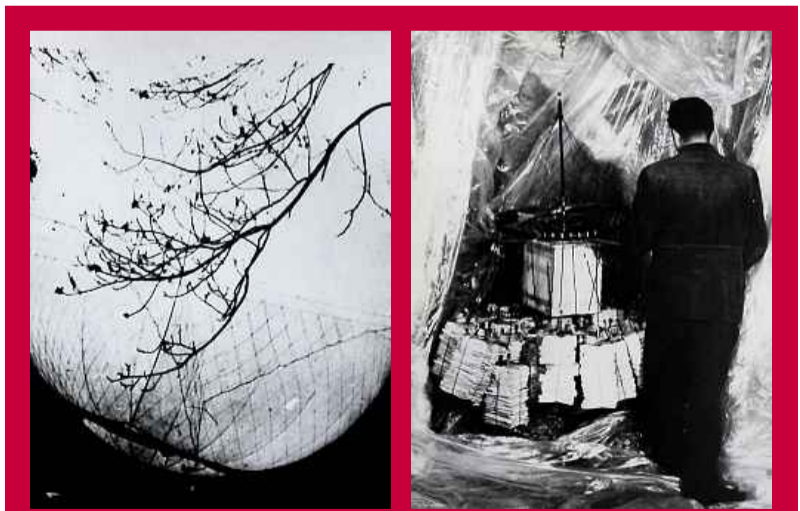
1948: Počátky demokratického exilu

Pro komunistický převrat v únoru 1948 se mnoho československých občanů rozhodlo odejít za hranice vlasti a tam se zapojit do boje za obnovení demokratického Československa. Jen do roku 1952 se podle odhadů podařilo opustit zemi asi 43 tisícům lidí.

Mezi uprchlíky bylo přirozeně mnoho politických osobností – bývalých ministrů, poslanců, univerzitních profesorů, spisovatelů, důstojníků –, které reprezentovaly československý demokratický tábor. Od začátku vedli složitá politická jednání o způsobu, jakým vyjádřit svůj odpor vůči poměrům, které panovaly v Československu.

V květnu 1948 v Londýně vystoupilo veřejně proti nastolené diktatuře 36 poslanců nekomunistických stran, utváření politického ústředí exilů však postupovalo kupředu jen velmi pomalu. Vzniklo až v únoru 1949 v podobě Rady svobodného Československa. Ani neskrývaný americký zájem na udržení jednoty a efektivitě československého exilu nedokázal přimět členy rady k překonání vzájemných rozporů. Její činnost se tak brzy dostala do krize.

Exil měl ale rovněž rozměr kulturní: Češi a Slováci zakládali vlastní divadelní spolky, čtenářské kluby a knihovny, orchestry i vzdělávací instituce. Většina z nich měla charakter dočasný a nepřekročila omezený rámec regionu. K prvním kulturním aktivitám československé-

Svobodná Evropa nebyla jen rozhlasová stanice, k jejím aktivitám patřily v 50. letech také shozy letádků, které z Německa nad československé území dopravovaly horkovzdušné balony. První akce tohoto druhu se uskutečnila v roce 1951 pod názvem Winds of Freedom (Větry svobody) FOTO ABS

Autofi: Tomáš Vilímek (hlavní téma), Jiří Pernes (Historie českých protikomunistických aktivit), Naděžda Straková (Malí velcí chartisté), Jaroslav Cuhra (Nástroje represe) **Editoři:** Oldřich Tůma (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR), Lukáš Rous (LN). Partnerem seriálu je Archiv bezpečnostních složek

Obsah seriálu

1. Geneze vzniku Charty 77 a jejího prvního dokumentu, 7. 1. Helsinky 75 a Charta 77, 9. 1. Reakce mocí I – anticharta, 10. 1. Reakce mocí II – rezoluce proti Chartě 77 v podniku a reakce společnosti, 11. 1. Kdo byli chartisté, 12. 1. Charta 77 a Slovensko, 13. 1. Křesťané a Charta 77, 14. 1. Underground v Chartě 77, 16. 1. Neznámí chartisté, 17. 1. Ti, kdo Chartu 77 nepodepsali, 18. 1. Dokumenty Charty 77, 19. 1. Charta 77 a Svobodná Evropa, 20. 1. Exilová média a Charta 77, 21. 1. Policijní akce proti Chartě 77, 23. 1. VONS, 24. 1. Zpravodajské akce STB proti Chartě 77, 25. 1. Exil a Charta 77, 26. 1. Infoc. 27. 1. Charta 77 a česko-německá otázka, 28. 1. Ženy v Chartě 77, 30. 1. Podpora ze zahraničí – Nadace Charty 77, 31. 1. Charta 77 a ekologie, 1. 2. Chartovní a postchartovní „zahraniční politika“, 2. 2. Charta 77 a romská otázka, 3. 2. Vývoj Charty 77 v 80. letech a její politizace, 4. 2. Literární obrazy Charty 77, 6. 2. Charta 77 v pamětních místech, 7. 2. Charta 77 jako zdroj polistopadového liberalismu?, 8. 2. Neokonzervativci v Chartě 77, 9. 2. Chartovní a postchartovní levice